

Papp István

NÉPI-URBÁNUS KÖZELEDÉS?

Állambiztonsági jelentés Tompa Kálmán 60. születésnapjáról¹

„Tegnapelőtt egy társaságban megismerkedtem végre Tompa Kálmánnal, aki meleg barátsággal beszélt Rólad. Tisztességes, tehetséges, érdeklődő, művelt ember, talán még találkozhatnánk vele az életben más alkalommal is...”² Aligha gondolta az e sorokat író Remenyik Zsigmond, hogy a próféta szól belőle, és még három esztendőnek sem kell eltelnie, hogy a címzettel, Féja Gézával együtt jelen legyen Tompa 60. születésnapjára meghívott baráti-ismerősi társaságban. Mi adott különleges jelentőséget ennek az eseménynek? Miért vált a népi írók orvosa, aki óvakodott irodalmi kérdésekben állást foglalni, mégis egy pillanatra fontos szereplőjévé az irodalmi életnek?

A helyzet megértéséhez vissza kell kanyarodnunk a forradalom leverését követő 1957-es esztendőhöz.³ Az Írószövetség januárban történt kényszerű feloszlását követően a magyar irodalmárok összefogása jelentős mértékben megnehezült, hiszen hiányoztak a pusztá találkozást, véleménycserét lehetővé tevő intézmények. Az év első felében több neves író is letartóztatott, közülük Déry Tibor volt talán a legnagyobb név. Ugyanakkor Németh László és Szabó Lőrinc Kossuth-díjat kapott, vagyis a megtorlás és a megnyerés politikája egymással párhuzamosan érvényesült, ebben az időszakban még igen csekély eredménnyel – legalábbis a hatalmon lévők szemszögéből. Az 1950 és 1956 között megjelent Irodalmi Újság folytatásának szánták a március 15-én útjára induló Élet és Irodalmat, amelyet azonban mind a népi, mind pedig az urbánus irodalom jelesei bojkottáltak. 1957/58 fordulójáig ez az állapot nem is változott érdemben, egészen egyszerűen megfagyott az írók és a kormányzat viszonya. Ebben a helyzetben törvényszerű, hogy mindkét fél kereste a továbblépés, más szavakkal a konszolidáció útját.

¹ Az alább közlendő összefoglalót és Tompa Kálmán 60. születésnapjára vonatkozó egyéb állambiztonsági forrásokat korábban már elemezte egy tanulmányában Ständeisky Éva: STANDEISKY 2005, 369–386.

² Remenyik Zsigmond levele Féja Géának, Budapest, 1955. május 23. = FÉJA 2003, 233.

³ Az irodalmi életben 1957-től 1962-ig bekövetkezett változásokat remekül összefoglalja KALMÁR 1998, 79–115.

Az írók összefogását, esetleges közös fellépését nehezítette, hogy hiányzott az az intézmény, amelynek keretében legális módon, viszonylag nagy számban leülhettek volna közös teendőiket megbeszélni. Erre az alkalmat egy, az irodalom világán kívül álló, de szereplőket mégis jól ismerő személy, Tompa Kálmán teremtette meg. Az ötlet tulajdonképpen pofonegyszerű, de mégis zseniális. Hiszen a saját születésnapjára azt hív meg az ember, akit csak akar, s módjában áll három napon keresztül is ünnepelni. Ez tette lehetővé, hogy Tompa Kálmán Rákóczi úti lakásán találkozzanak a magyar irodalom, sőt a szélesebb művészvilág különböző eszméket valló képviselői, és megvitassák ügyes-bajos dolgaikat. Természetesen a készülődő esemény nem maradhatott rejtve az állambiztonság éberén őrködő vezetői előtt sem, de ahogyan a forrás szövegéből is kitűnik, csupán részleges sikerrel jártak. Ugyanis az első estéről, ahol a legfajsúlyosabb egyéniségek, közöttük az Illyés–Németh–Veres trió voltak jelen, nem sikerült közvetlen információkat szerezni. Ennek oka, hogy nem tudtak az első vonalba tartozó értelmiségiekből senkit sem ügynöknek beszervezni, nem így a második és harmadik este résztvevői közül. Ebből adódik a szöveg nyilvánvaló aránytalansága: az állambiztonságot legjobban érdeklődő mondatok nyilvánvalóan az első este hangzottak el, ám ezekről csupán morzsákat gyűjthettek össze.

Milyen eredménnyel járt a csúcstalálkozó? Önmagában is figyelemre méltó az a tény, hogy egy rendkívül zaklatott, feszültséggel és gyanakvással teli korban a magyar irodalom minden irányzatának legalább egy-egy képviselőjét sikerült közös asztalhoz ültetni. Meghatározó szerepet a népiesek játszották, akiknek minden irányzata képviselve volt, de eljött az urbánus Grandpierre Emil, Illés Endre és Vas István, az Új Hold köréhez tartozó Hubay Miklós, a kádári konszolidációt támogató Szentiványi Kálmán és Szüdi György. A népi–urbánus szembenállásról szép számmal lehet forrásokat idézni, a közeledésről bizony jóval kevesebbet. Ennek okán is figyelemre méltónak tarthatjuk ezt a jelentést. Természetesen nem kerülhetett sor valamilyen közös stratégia kidolgozására, hiszen nem szoros fegyelemben működő politikai alakulat, hanem személyi ellentétektől terhelt, igen érzékeny művészegyéniségek tarka társasága jött össze ezen a születésnapon. Nem tudjuk egyértelműen bizonyítani, de okkal feltételezhetjük, hogy a találkozó létrejötte felgyorsította a politikai döntések meghozatalát. Erről legkésebben a jelentés végén olvasható javaslatok sora árulkodik, melyek eltérő taktikát követve, de lényegében az írói társadalom megnyerését, megtörését, megfélemlítését célozták.

Az alábbiakban olvasható dokumentum az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL) található, az „Ellenállók” fedőnévvel ellátott, igen ter-

jedelmes dossziésorozat első kötetében.⁴ A rendkívüli fantáziáról árulkodó nevet a Tompa Kálmán lakásán összegyűlt népes társaságon belül a Püske Sándorhoz közelebb álló népiek érdemelték ki. A születésnapot követően még éveken keresztül folytatták ügynöki jelentések és telefonlehallgatás segítségével ennek a társaságnak a figyelését. A szorgosan gyűjtött információkat végül felhasználták a „Zsigmond Gyula és társai” nevet viselő eljárás során, 1962-ben.⁵ A jelentést szövegűen tesszük közzé, csupán az értelemzavaró helyesírási hibákat javítottuk ki.

Belügyminisztérium

II/5. osztálya.

65-244/58

Szigorúan titkos!

Tárgy: Dr. TOMPA KÁLMÁN orvos
születésnapj vacsorájáról

Jelentés

Budapest, 1958. január 18.

1957. októberében jelzéseink voltak arra, hogy az írók – a népi írók – szervezésében egy nagyarányú megbeszélésre készülnek. Akkor úgy tervezték, hogy Balatonfüreden jönnek össze, s oda a kulturpolitika hivatalos személyeit is meghívják. Ezt azonban az ellenforradalom évfordulójára tett biztonsági intézkedések, valamint „félreérthetősége” miatt elszalasztották.

1957. decemberében ismételt jelzéseink voltak, hogy elsősorban Németh László kezdeményezésére⁶ a népi írók megkívánják tartani a „csucsértekezletüket”, azonban az időpontot nem tűzték ki. Bizonyos időket meghatároztak, azonban a megbeszélést mindig elhalasztották. A Csucs megbeszélés céljának tűzték ki: az urbánus írókkal való megbékélés megvalósítását. Már korábban felmerült az is, hogy az összejövetelt Tompa Kálmán lakásán tartják meg, azonban az időpontot itt sem tűzték ki.

⁴ ÁBTL 3.1.5. O-11803/1. „Ellenállók”. Jelentés Dr. Tompa Kálmán orvos születésnapj vacsorájáról, 57–63.

⁵ Az ügyről lásd STANDEISKY 2005, 387–413.

⁶ Németh László 1957 őszén magas vérnyomását kúrálta sajki házában. Gazdag levelezésében nem ejtett egyetlen szót sem a nevezetes születésnapról, igaz, ezt óvatosságból is megtehetette. Élete során általában balul ütöttek ki azok a kísérletei, amikor csoportszervezőként lépett fel. Csalódott, bizalmatlan lelkiállapotát jól érzékelteti egy Illés Endréhez írott, 1957. október 18-án kelt levele: „Itt egy hét alatt csodálatosan összeszedtem magam; az ősz is elképzelhetetlenül szép; a fák; amelyek együtt zöldellnek, a haldoklóban, sárgulóban mind különválnak, mintha most lepleznék le (mint öreg kortársaim) igazi jellemüket.” (NÉMETH 2000, 457. levél.)

Az írói összejövetel megvalósítására Tompa Kálmán szokásos születésnapjára ünnepséget használtak fel. Ugyanis Tompa Kálmán minden évben megünnepli születésnapját, de egész szűk körrel, kb. azokkal, akik most az első napi összejövetelen voltak ott.

Tompa Kálmán születésnapjára ünnepségét január 3-án, 4-én és 5-én este és éjjel tartotta. A három este lakásán kb. 80-100 személy fordult meg. Tompa Kálmán a korábbiaktól eltérő, több estére kiterjedő és nagy létszámú születésnapjára ünnepségét azzal indokolja, hogy „elvégre az embernek egyszer van hatvanadik születésnapja, s ő nem tehet arról, hogy ilyen nagyarányú ismerettséggel rendelkezik.”

Tompa születésnapjára ünnepségein eddigi adataink szerint a következő személyek vettek részt:

Első nap:

Barcsai Jenő festőművész, Illés Endre író a Szépirodalmi Könyvkiadó irodalmi osztályának vezetője, Borsos Miklós szobrász, Illyés Gyula, Németh László, Reményik Zsigmond, Szabó Pál, Tamási Áron, Veres Péter és Kereszthury Dezső írók.

Második nap:

Féja Géza író, Püski Sándor volt könyvkiadó, Szabó Lőrinczné Szabó Lőrincz költő özvegye, Gáborjáni Klára énekesnő, Németh Imre volt országgyűlési képviselő, Hubai Miklós, Cseres Miklós⁷ írók, Juhász Ferenc, F. Nagy László költők, Szentkuty Miklós, Vas István költő, lektor, Dallos Sándor, Tatay Sándor írók, Kucka Péter költő, Szentiványi Kálmán író, Gombos Imre volt NPP politikus, Török Erzsébet énekesnő, Nagyajtay P. Teréz, Weörös Sándor, Károlyi Ami, Jékely Zoltán, Fodor József költő, Szüdi György költő, Grandpierre Emil író, Jankovich Ferenc költő és általában ezek feleségei.

Adataink szerint egy páran levélben mondták le a részvételt elfoglaltság miatt, s egyben kifejezték jókívánságukat, s együttérzésüket. Pld.: Lengyel Balázs és Nemes Nagy Ágnes költők.

Harmadik nap:

Bihari József színművész, Tompa Sándor színművész, Kristó Nagy István kritikus, Pécsi Sándor színművész, Radnay Béla gyorsíró, – az ország egyik legnagyobb magánkép-gyűjtemény tulajdonosa – Kornis Dezső festő, Banovich Tamás filmrendező,⁸ Köpeczi Bócz László,⁹ Molnár C. Pál festők és általában feleségeik.

A születésnapon lehangzott ellenséges megnyilvánulásokkal kapcsolatban eddig a következőket tudjuk:

⁷ Itt nyilvánvaló elírás történt, Cseres Tiborról van szó.

⁸ A zömmel írókból és képzőművészekből álló társaságba nagybátyja, Tompa Kálmán révén jutott be Banovich Tamás.

⁹ Helyesen Köpeczi Bócz István. A színházi világban jól ismert díszlet- és jelmeztervező 1956-tól a Madách Színházban dolgozott, Pécsi Sándor kollégájaként.

Az első napi összejövetel résztvevőinek kiválasztásánál – Tompa elmondása szerint – az játszott szerepet, hogy az írók nyugodtan megtudják beszélni problémáikat. Az itt folytakról megbízható értesüléseink nincsenek. A megbeszélés – másodkézből szerzett értesüléseink szerint – letört hangulatban folyt le amiatt, hogy nem látják az írói kibontakozást és a kezdeményezés lehetőségének útját.

Illés Endre – aki egyébként az urbánus írók egyik oszlopos tagja – elmondotta bizalmas körben, hogy őt lényegileg azért hívták meg, hogy a népi írók régi könyveinek a kiadásához támogatását megnyerjék. Elmondotta továbbá Illés Endre, hogy a jelenlévők mindannyian egyetértettek Tamási Áronnak az *Élet és Irodalom* 1957. karácsonyi számában megjelent „Szellemi tisztesség” című írásával.¹⁰

Ezután – állítólag – a jelenlévő írók között vita támadt az írás, vagy nem írás kérdésében. Illyés Gyula mereven azt az álláspontot képviselte, hogy nem kell írni, a régi könyvek kiadását kell szorgalmazni, s ő a maga részéről mai írások elhelyezését, megjelentetését meg sem kísérli. A jelenlévők Illyésnek ezt az álláspontját elutasították, s ezzel szemben Németh László kifejtette, hogy az „írónak írni kell, benne kell élni korában még akkor is, ha az mocsár, mert másképp elszakad a valóságtól, elszakad a tömegektől, s ebben az esetben nem is tudja kifejezni a nép gondolatvilágát, annak gondját-baját.” A többség Németh Lászlóval értett egyet.

A második napi összejövetelről a következő ellenséges megnyilvánulásokat ismerjük:

Megbízható adataink szerint Féja Géza félrehívta Szentiványi Kálmán író és a közel-múltban megjelent „Völgy emberei” című regénye kapcsán azután érdeklődött tőle, hogy ő tényleg kommunista-e, – Szentiványi párttag – vagy csak megjátsza magát. Végül ebben a kérdésben nyilatkoznia kell, mert ők – Féjaék – nem tudják, hová tegyék. Korábban népi író volt, most pedig kommunistának tartja magát.

Kifejtette Féja, hogy az Szentiványinak is érdeke, hogy tiszta vizet öntsenek a pohárba, mert íme „solohovi mértékkel mérhető kommunista írása” (a „Völgy emberé”-ről van szó) több mint 3 hónapja, hogy megjelent és eddig egyetlen kritikai sor sem jelent meg róla sehol. Ha Szentiványi beáll közéjük, akkor ők gondoskodnak róla, hogy rövidesen a lehető legjobb kritika fog a könyvről napvilágot látni, s általában írásait és őt magát propagálni fogják. Ellenkező esetben éppugy el lesz hallgatva, mint eddig.

A jelenlévő társaság asztaloknál ülve, kisebb csoportokat alkotva szórakoztak. Féja Géza körül az egyik asztal végén kb. 15 fős társaság alakult ki, amelyben részt vett Kuczka Péter költő is. Féja Géza a közelmúltban Szlovákiában járt rokoni látogatásra. Itt az asztaltársaságban szlovákiai tapasztalatairól számolt be. Beszámolójában kifejtette, hogy a „magyar forradalmat” a kinti magyarság nagy érdeklődéssel figyelte és nem kell azt hin-

¹⁰ TAMÁSI Áron: *Szellemi tisztesség*, *Élet és Irodalom* 1957/25–26., 3.

ni, hogy ezek ellenforradalomnak tekintik. Egyébként a „magyar forradalom” pezsdítő hatása ma is érezhető a szlovákiai magyarság között, elsősorban az ifjúság soraiban. Elmondotta azt is, hogy a népi írók műveit az ottani magyarság ismeri, olvassa és nagyon sokra tartja. (Megjegyzendő; értesüléseink szerint Féja tett olyan kijelentéseket is, amivel a kormánnyal való együttműködés helyessége mellett is síkra szállt)

Egyoldalú, nem ellenőrzött adataink szerint Kuczka Péter költő Féja beszámolója közben a „magyar forradalom” kitételeknél helyeselt, majd pedig a beszámoló közben ott a szűk körben poharat fogott és azt mondotta „emeljük poharunkat Tompa Kálmán egészségére, valamint a dicsőséges magyar forradalomra, amely lehetővé tette, hogy mi így együttesen beszélgethessük meg problémáinkat!

Később Weörös Sándor költő belekötött a jelenlévő Szüdi György és Fodor József költőkbe, s azokat a párt és a kormány mellett való kiállásuk miatt „hazaárulóknak”, „muszkavezetőknak” nevezte. Felesége Károlyi Ami költőnő erre nagyon megijedt, sírgörcsöket kapott, férjét taxiba tette és azonnal hazavitte.

Megbízható adataink szerint Tompa Kálmán orvos bizalmas körben elmondotta, hogy az esten „borfogyasztás után volt pár disszonáns hang, de ezt senki nem vette komolyan, a jelenlévő kommunista írók is mosolyogva napirendre tértek felette.”

Egyoldalú adataink szerint a második napi összejövetelen Tompa Kálmán rendelőszobájában a társaságtól külön egy pár „úriemberből” álló társaság volt, ahova a társaság tagjai közül egyet-egyet Tompa Kálmán időnként behívott, így Féja Gézát, Németh Imrét, Kuczka Pétert és másokat is.

Egyoldalú, nem ellenőrzött adataink szerint behívták ide Szentiványi Kálmán író is. Szentiványit arra kérték, hogy mint párttag író a párt felé képviselje a volt párttag írókat, – Benjamin Lászlót, Tamási Lajost, stb. – valamint a népieseket, s azt az álláspontot képviselje, hogy a népiesekkel a kormány 80%-ig megtud egyezni és létre lehet hozni egy irodalmi egységfrontot a mostani párttag írókból, a volt párttag írókból és a népiesekből, azonban ebből az egységből ki kell maradnia Bölöni Györgynek, Goda Gábornak, Sándor Kálmánnak, Gergely Sándornak és társainak. Ezek szektánsok, irodalmi értéket nem képviselnek, ezekkel nem lehet együttműködni.

Egyoldalú, nem ellenőrzött adatunk szerint felvetették Szentiványinak azt is, hogy tapogatódzon a kormánynál, hogy az Új Hang-ot Simon István vezetése alatt lényegileg a régi gárdával nem lehetne-e reorganizálni. Arra vonatkozólag, hogy kik voltak ebben a külön szobában, egyenlőre adatokkal nem rendelkezünk.

Tompa Kálmán egyébként elmondotta bizalmas körben, hogy tudta, hogy az összejövetelen társadalmilag és politikailag feltűnést kelthet, éppen ennek ellensúlyozására hívott meg baloldali embereket, hogy ezt nehogy valamilyen jobboldali tömörülésnek tekintsék. Így első napra meghívta Veres Pétert és Szabó Pált, a második napra pedig Szentiványi Kálmánt, Szüdi Györgyöt és Fodor Józsefet.

Az est – megbízható adataink szerint – a sokszínű társaság barátságának jegyében folyt le. Elsősorban a népies és urbánus írók barátkozása érdemel említést. Meg kell azonban említeni, hogy volt egy pár író, aki láthatólag feszélyezve érezte magát, így Szüdi György és F. Nagy László. Maga Tompa is megemlíti, hogy volt bizonyos feszélyezettség.

A születésnapra ünnepségre meghívták Kodolányi János író is. Kodolányi ezzel kapcsolatban bizalmas körben elmondotta, hogy nem megy ilyen helyre, feleslegesnek tartja, nem érdekli a leittasodott emberek össze-vissza beszéde. Ha nekik – népieseknek – valami problémájuk van, elmehetnek illetékesekhez. Többen vannak, – így Lengyel Balázs, Nemes Nagy Ágnes – akik levélben mentették ki magukat.

A harmadik nap összejöveteléről, ahol elsősorban művészek vettek részt a következőket ismerjük: Tompa Sándor színművész, Tompa Kálmán rokona mondott pohárköszöntőt. Pohárköszöntőjéből az a rész említésre méltó, amelyben azzal foglalkozott, hogy a jelenlévő művészek egyrésze erdélyi és az erdélyi származású emberek megtalálhatók a szellemi élet különböző frontján.¹¹ Pécsi Sándor, a Madách Színházban bemutatott „A róka és a szőlő” című darabról beszélt, amelynek szabadság-mondanivalóját kidomborítják, melyre a közönség olyan élesen reagál, hogy már-már a betiltástól kell tartani. Ez az est, ezeken túlmenően: ténylegesen születésnap csevegés volt.

Ez a nagy költséggel, alapos szervezéssel és tendenciózus személyi kiválogatással összehívott születésnap vacsorasorozat véleményünk szerint meghatározott csoportok, meghatározott törekvéseinek fedezésére szolgált. Azoknak az íróknak és művészeknek, akik ellenzéki módon viszonyultak és viszonyulnak még ma is a szocialista konszolidációhoz, igen aktív szerepet játszottak az ellenforradalmat előkészítő szellemi mozgalomban és az ellenforradalom alatt is – ez a legszélesebb és legjelentősebb megmozdulása az Írószövetség feloszlata óta. A vacsora előkészítése és lefolytatása beleillick abba a művelődéspolitikai és politikai vonalba, amely elsősorban is a népies írók irányításával mind erőteljesebben bontakozik ki: ismét összetömöríteni az 1954. óta a párttal szembe forduló irodalmi ellenzéki frontot, úgy beilleszkedni az irodalmi konszolidációba, hogy kisebb kompromisszumokkal az ellenzéki erők megőrizték elveiket, függetlenségüket, egységes erőt szegessenek szembe a párt mai irodalmi politikájának megvalósítására törő erők elszigetelésére. Ez érezhető már jóideje Németh László erőteljes törekvésében; a népiesek és urbánusok, volt kommunista írók egységbe tömörítésére. (Erre adott felhívást a Nagyvilágban megjelent Lorca tanulmányában.¹² Tapasztalható, hogy az utóbbi időben igen intenzíven foglalkozik az urbánus írókkal, az Új

¹¹ Tompa Sándor más tekintetben nem állt élesen szemben a hatalommal, ezt bizonyítja *Útibeszámoló helyett...* című írása, amely az Élet és Irodalom hasábjain látott nyomdafestéket (1956/25–26., 22). Ebben a kis tudósításban Tompa a színészek szakszervezeti küldöttségének Szovjetunió-beli kirándulását írta le, igaz, alapvetően szakmai szempontból.

¹² NÉMETH László: *García Lorca színpada*, Nagyvilág 1957/6., 899–918.

Hold köréhez tartozó írókkal, s különösen a fiatalokkal, stb.) Jankovich Ferenc,¹³ Tamási Áron *Élet és Irodalomban* megjelent irodalompolitikai cikkeiben, a népies írók Rózsadomb kávéházban kezdeményezett összefüggéseiben. Az imperialista és emigrációs sajtóban egyre több cikk jelenik meg, mely elsősorban is Németh László és a népies írók nézeteihez, törekvéseihez fűz komoly reményeket a konszolidációba beilleszkedő „harmadik utas” ellenzéki politika legális érvényesítése szempontjából. (Sulzberger cikke a *New-York Times*ben, *Irodalmi Újság*, *Látóhatár*, *Bécsi Magyar Híradó*, *Nemzetör*, stb. cikkei)

Az összefüggést megrendező Tompa Kálmán orvos a népies írók régi barátja, az elmúlt években hallgató írók (Sinka, Erdélyi, Kodolányi, Féja, stb.) anyagi támogatója is volt. Otthona mindig a népies írók találkozóhelye volt, politikai jellegű megbeszéléseket tartottak ott évek óta, az ő lakásából indult többek között el az ellenforradalomban a Petőfi Párt szervezése is. Tompa Kálmán dr. 1957-ben több hónapot tartózkodott Olaszországban, Ausztriában, (itt 2 hónapot töltött közvetlenül a születésnapjának vacsorája megrendezése előtti időszakban) Feltehető, hogy kapcsolatai vannak a nyugati követségekhez. Feltűnő nála rendkívül bőkezű költsége, író ismerősei rendszeres anyagi támogatása, nagykiadású összefüggések rendezése.

A népies íróknak ez az irodalmi és művészvilág ellenzéki részét tömörítő kezdeményezése veszélyes abból a szempontból, hogy erőket tömöríthet a párt művelődéspolitikájának és politikájának gátolására, közeljövőben várható belpolitikai események elleni fellépésekre. A külső és belső reakció manővereiből látható, hogy elsősorban is a kulturális élet hazai és nemzetközi tekintélyeit (Kodály, Lukács György, Illyés, Németh László, Veres Péter, Szabó Pál, stb.) igyekszik megkörnyékezni, s bizonyos akciókba vinni. Ennek meggátolását, az előkészítő lépések megzavarását szükséges elsőrendű ügynek tekinteni! Az akciót ugyanakkor véleményünk szerint úgy kell végrehajtani, hogy a felénk hajló és lojalitást mutató írókat ne hogy visszaretentsük, összetömörítsük a velük szemben álló akció kezdeményezőivel.

Javaslatok:

1./ A vacsorán résztvevő egyes felénk lojalitást mutató személyek semlegesítésére helyes lenne ha a Művelődésügyi Minisztérium felső vezetői beszélgetést kezdeményeznének Tamási Áron, Féja Géza,¹⁴ Szabó Pál, Jankovich Ferenc, Nagy László, Juhász

¹³ JANKOVICH Ferenc: *Kodály és a magyar dal*, *Élet és Irodalom* 1958/1., 6.

¹⁴ Féja Géza valóban kapott Kállai Gyulától levélben egy baráti felszólítást, hogy véleményezze a MSZMP KB elméleti kulturális munkaközössége által a népi írókról készített állásfoglalást, lásd FÉJA 2003, 244. A levél csupán porhintésként szolgált, a pártvezetés nem volt kíváncsi az író véleményére.

Ferenc meghívásával, ahol általános politikai és művelődéspolitikai kérdések mellett felvetnék a legutóbbi összejövetelhez hasonló kezdeményezések károosságát, s baráti módon felszólítanák őket, hogy ilyen jellegű megmozdulásokat ők maguk akadályozzák meg, mert ezt nem engedhetjük meg Népköztársaságunk érdekei szempontjából. Ugyancsak szükséges lenne, ha a párt valamelyik vezetője közvetlenül beszélne a vacsorán résztvett kommunista és szimpatizáns írókkal (Fodor József, Szüdi György, Szentiványi Kálmán).¹⁵

2./ Állambiztonsági vonalon a következőket javasoljuk tenni:

a./ Kuczka Pétert, – akit súlyos ellenforradalmi tevékenységéért – a nyáron már rendőri figyelmeztetésben részesítettünk, de érdekeinket sértő tevékenységét nem hagyja abba – vegyük őrizetbe, s indítsunk eljárást ellene az ellenforradalom alatti, november 4-e utáni, s a szocialista konszolidációt ma is akadályozó magatartása miatt.¹⁶

b./ A vacsorán tapasztalt ellenséges megnyilvánulások miatt hallgassuk ki a következő személyeket:

Tompa Kálmánt (a vacsora rendezője, kihallgatásával igyekezzük napvilágra hozni a vacsora létrehozásának céljait, előkészítését, lefolyásának részletes tartalmát).

Weöres Sándort (Fodor Józsefet és Szüdi Györgyöt „le hazaárulózta”, – megakarjuk tudni tőle a vacsora egyéb ellenséges megnyilvánulásait).

Keresztury Dezsőt (kihallgatás alatt áll jelenleg egy kémgyanús ügyben, lehetőség nyílik nála az első nap részleteinek pontosabb felderítésére).

Borsos Miklóst (a „Képzőművészek Forradalmi Bizottság”-ának volt kompromittált vezetője, ugyancsak az első napról, a vezérkar összejöveteléről nyerhetünk tőle részletesebb képet).

Banovich Tamást (filmrendező, aki az ellenforradalom filmdokumentumai imperialistáknak átadásával gyanúsítható).

S még további néhány személyt, – akik elsősorban is Kuczka Péter ellenséges kijelentéseinek bizonyítására szükségesek.

c./ A Belügyminiszter elvtárs hívja be magához Veres Pétert, Illyés Gyulát és Németh Lászlót. A feltárt tények alapján figyelmeztesse őket, hogy nem vezet jóra, ha nevükkel

¹⁵ E három író neve és életműve mára a feledés homályába merült. Közülük Fodor József életútja a legérdekesebb, aki 1932-től az Est-lapok munkatársa, majd az Athenaeum Könyvkiadó lektora volt. 1945-öt követően a polgári radikálisok kicsiny táborát erősítette, a Világban és a Haladásban helyezte el publicisztikai írásait. 1950-től kezdve kiszorult az irodalmi életből, így kisebb meglepetést keltett, amikor 1957-től a kiépülőben lévő Kádár-rendszer mellé állt: az induló Élet és Irodalom szerkesztőbizottságában kapott helyet. Szüdi György mint munkásköltő próbált helyet találni az irodalmi életben, ám két József Attila-díja ellenére is csupán mérsékelt sikerrel.

¹⁶ Bár Kuczka Pétert egy 1957. április 8-án készült BM-jelentés az „eseményekért leginkább felelősségre vonható írók” sorában említi, végül nem tartóztatták le. Csupán több alkalommal is kihallgatták, például Lakatos István és Zelk Zoltán ügyében. Vö. STANDEISKY 1996, 211, 250, 358.

hasznló megmozdulásokat fedeznek, s nem leszünk elnézőek a Népköztársaság érdekeit sértő bármilyen tevékenységgel szemben sem.¹⁷

Hollós Ervin¹⁸
rny. alezredes, osztályvezető

Bibliográfia

- CSEH–KALMÁR–PÓR 1999 = *Žárt, bizalmas, számozott. Tájékoztatópolitika és cenzúra 1956–1963*, szerk. CSEH Gergő Bendegúz – Kalmár Melinda – PÓR Edit, Osiris, Budapest, 1999.
- FÉJA 2003 = FÉJA Géza *Levelezése*, vál. és összeáll. Féja Endre, Nap, Budapest, 2003.
- KALMÁR 1998 = KALMÁR Melinda: *Ennivaló és hozomány. A kora kádárizmus ideológiája*, Magvető, Budapest, 1998.
- NÉMETH 2000 = *Németh László élete levelekben, I. 1949–1961*, vál. és szerk. Németh Ágnes, utószó, jegyz. Domokos Mátyás, Osiris, Budapest, 2000.
- STANDEISKY 1996 = STANDEISKY Éva: *Az írók és a hatalom 1956–1963*, 1956-os Intézet, Budapest, 1996.
- STANDEISKY 2005 = STANDEISKY Éva: *Gúzsba kötve. A kulturális elit és a hatalom, 1956-os Intézet – Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára*, Budapest, 2005.

¹⁷ A három író fokozatosan adta fel a hatalommal szembeni dacos ellenállását. Veres Péter már 1958 áprilisában kifejezte készségét az irodalmi életbe való visszatérésre, vö. az MSZMP KB Tudományos és Kulturális Osztályának feljegyzésével a Veres Péterrel folytatott beszélgetésről, lásd CSEH–KALMÁR–PÓR 1999, 88–89. Németh László 1959-ben, Illyés Gyula pedig 1960 tavaszán törte meg hallgatását és tért vissza az irodalom és közélet porondjára.

¹⁸ A jelentést aláíró Hollós Ervin 1923-ban született. 1945 után az MKP Ifjúsági Titkárságán dolgozott, és élen járt a Nékosz vezetői elleni támadásokban. Állambiztonsági karrierje után történeti pályára lépett, és 1956-ról írt az eseményeket ellenforradalomnak bélyegző, igen pártos hangvételű könyveket. Még napjainkban is aktív, Ságvári Endre emléktáblája ügyében emelte fel a szavát.

KOMMENTÁR • 2007 | 2

A hadi célra leszerelt óbudai templomharangok búcsúztatása az I. világháborúban

A Kispest-Wekerle-telepi református templom alapját ásó gyülekezeti tagok (1924)